

Sárkányfogak

SZEPESI ATTILA VERSEI, GERZSON PÁL RAJZAI

Vers és kép különös találkozása a *Sárkányfogak* című kötet. Nem csupán a hangulati egyezések miatt. Sokkal inkább azért, mert a költő, Szepesi Attila 99 (!) *négysoros* – a *japáni vers* kalodájába szorított s mégis tág világ – és a festő Gerzson Pál tusrajzai révén megjelenített, vagyis képekbe fogott *érzelem-szerkezet* ugyanazt az elemi erejű élményt közvetíti. Az ezredvég felé botorkáló – rohanó? –, kétegyekkel teli ember megtisztulásvágyát. Pontosabban, a természettel és társadalommal való küzdelmét, melyben a mindannyiunkat árnyként kísérő, sokszor ránk is kövesedett múlt éppúgy kitüntetett szerepet kap, mint a bizonytalan jövő.

Az értékek elveszejtése, így, többek között, az etika sutba dobása nagy veszéllyel jár. Ahol az erkölcs már nem (vagy legalábbis nem annyira) meghatározó, ott a modern világba kivetett ember – hiába a bűvös jelszavak: pénz, globalizáció stb. – hitét veszítve, reménytelenül bolyong a rengetegben. *Korforduló?* Kérdezhetjük az egyik vers címével. A válasz sejt-

tetni engedi az eddigiekből, sajnos, nem tanult emberiség újabb vesszőfutását is. „Új remények. Új ezredév. / Új proféták és új helóták. / Új jós-igék. És az is új, / mi belőlük kilóg: a lóláb.”

Szepesi Attila számára az *ezredforduló* nemcsak keresztény államiségünk, az Európához már *akkor* csatlakozott magyarság legfontosabb ünnepe, hanem bizonyos fokig a kiábrándulás, a hamis proféták által terjesztett téveszmék s az Istent tagadók, ám „istenülni vágyók” (*Imamalom*) terepe is. Még a *tudós Nostradamus*, az ötszáz év előtti jövendőmondó sem sejtette, hogy hány kannibál és feketemágus *tombolásának* lesz kitéve honunkban is a sok mindenétől megfosztott nép (*Lapszél*). Mert igazi költő, baljós érzését és szenvedés-élményünket már az ókorban is ismert *Szturnuszra*, a Naprendszer hatodik bolygójára vetíti – s a távolító *közélettel* egy röpké időre eszünkbe juttatja a hinduista mitológiából ismert Sani istent mint a Szturnusz bolygó megtestesítőjét, s nemkülönben az ugyanezzel a névvel illetett egyik legősibb római istent is –, hogy még érzékletesebbé váljék *négysorosának* döbbenete. Akármilyen – mítoszi – távolra is merészkedik a képzelet, kétség nem fér hozzá, hogy nagyon is közeli, szinte húsunkba vágó a helyzetmagyarázat. „Atyánk, e korszak elemészt, / testünk csócsálja bűzös ajka. / Érezzük üszkös fogsorát: / vagyunk a vércafatok rajta.”

Több vers (*Jelszó, Népmese, Karöltve, Imamalom, Globalizáció*) szintén eme keserűség szülötte. Olyannyira, hogy még

Arthis Kiadó
1998
205 oldal

a költői mesterség, s azon belül az ábrázoló igazmondása is megkérdőjeleztetik (*Mesterségeről*). E furcsa ezredvég csavargói, kivetettjei, az elszegényedettek, a hajléktalanok, a csitri prostituáltak stb. – a költő lelkifurdalását ugyancsak növelve – e tartahatatlán lét, az ember megalázása ellen protestálnak. Semmi didaktikusság nincs a verseket meghatározó fájdalom-érzetben. A kegyelemért könyörgő kíméletlenség – a néven nevezés bátorsága – külön is egyedivé teszi a négysorosokban megrajzolt szenvedés-portrékat. Ez is, a fölidézt szép táj és a gyermekkor néha idilli világának kontrasztjaként, a *Sárkányfogak* jelentős vonulata. De föloldásként mindig ott a táj – a szülőföld: Kárpátalja és a megcsodált Erdély – harmóniát sugalló, a drámákban is szépséget láttató *eleven* nyugalma, egy elhullajtott madártoll, egy föld kivetette cseréptörredék, egy horhosban talált gyökér vagy vizek mosta-csiszolta kavics, amely egytől egyik a kötődés mélységét tudatosító érzelmi elem. Ha tetszik, szimbólum értéke van ebben a költői szótarban.

Szepesi – páros-, kereszt-, ölelkező s kancsal rímek, s különleges hangulatú *szóízlései* mutatják – tudja a mesterséget. Ugyiszólván gyöngébb négysoros nincs is a kötetben. A legjelentősebb, az életműben is alighanem megkülönböztetett helyet követelő költeményei azonban nemcsak érzékeny, bizonyos hívóélményt kiteljesítő líradarabok, hanem a tömörítés, a műveltségélmény mint *létezzencia* megérzéskítésének utánozhatatlan példái. Elsősorban itt nem a négysorosokban megbúvó, rejtett, ám utalások által eléggé egyedített arcképekre gondolok (*Óbuda* – Krúdy; *Hasonlat*, *Mosztár* – Csontváry; *Alkony* – Gulácsy, Weöres, Kormos; *Emlékdal* – Weöres), hanem azokra a „kopogó”, sokszor csak nevek fölisorolásával egész műveltség-és magatartás-formákat reprezentáló darabokra, amikben együtt van, szinte kozmikus távlatokat érzékeltetve, e költői világ-

látás minden értéke. A *Leporelló* című négysoros *rejtező nyíltsága* lefegyverző: „Bach, Rilke. Van Gogh. Blake, Arany. / Mozart. Nietzsche. Lorca Cézanne. / Babilon. Rembrandt. Ravel. Dali. / Rouault. Bartók. Klee. Po Csü-ji.” Hogy mi mindent hordoznak ezek az író- festőművész-, filozófus- és zeneszerző-nevek, azt – tudatosan nem magyar példával – a francia expresszionista festő, Rouault saját képvilágáról mondott minősítéseivel hadd érzékeltessem: „éjszakában felhangzó sikoly”; „elfojtott zokogás”; „elcsukló kacagás”. Aki egy kicsit is ismeri Szepesi Attila költészetét, az rögtön látja, hogy ezek a szenvedést szimbolizáló szavak mennyire közel állnak a lírikushoz.

Ugyanezt a versszerkezetet tükrözi a szavak hangulati kiteljesedését bravúrosan végigvivő *ABC*, a némely sorában *egyszavas* verset is belopó *Harangjáték*. S nem utolsósorban a görög származású zeneszerző, Jannisz Xenakis dodekafóniáját nagy leleménnyel a lírai önkifejezés szolgálatába állító *Xenakis-dallam* című vers, amely nyugodtan nevezhető a remek Pilinszky-négysoros párdarabjának. „Éj. Szempár. Kavics. Létige. / Tükör. Szél. Sűgás. Senkise. / Rácsok. Csigák. Opál kódok. / Üres meder. Alatt, fölött.”

Kiüresedés, fekete éj, rabság, kiúttalanság, magány, mindent átfogó – *lenni?* – létige? Ha jól figyelünk, ennek az „üreségnek” is van sodrása; az „alatt – fölött” megengedő gesztusában a befogadás-élmény teljessége is benne foglaltatik. S erre a kissé fekete – *éjviola* – hangra a *Sárkányfogak* valaminő különleges *angyali zenével* (úgyis mint a szférák zenéjével) felel. A *Cseresznyevirág* című négysoros hívóélményét keressük a japán fametszetekben? „Miből lesz ez a rezge csipke? / És hová foszlik ezután? / Tündérek nevetése habzik / a cseresznyefák ágbogán.” Édes, földöntúli zene ez, *musica sacra*, mint ahogyan az „Alkonyatkor gyöngyház pihék hullottak a rétre” kezdetű kis köl-

temény is (*Korai hó*) angyali muzsika, s ugyancsak az a svéd misztikus gondolkodót megidéző *Swedenborg*: „Az angyalok fényteste szó. / Az angyalok beszéde szikla. / Súlyos, akár a sejtelem. / Illanó, mint a rózsa szirma.”

A versekben – *érzéki négysorosokban* – fölsejlő líravilágot lefordítani a grafika nyelvére? Lehetetlen. Gerzson Pál kongeniális tusrajzai ezért sohasem illusztrációk, hanem ugyanannak az élménynek újrateremtései: *vonalhálóba fogott* érzésvilágok, -rendszerek. A kisméretű lapokon alig észlelhetni folthatást, szinte alig van tömör felület. Lebegnek, siklanak, lengenek ezek a hol figuratív, hol nonfiguratív sejtelmet közvetítő vonalháló. Egyszer dombok mögül nézve, kozmikus szemmel vigyázzák a némiképp Weöresre is utaló Napot (*Orpheusz játékai*), másszor alak-tükörrel választják ketté a tájat (*Hasonlat*). Van, hogy a gyerekrajz groteszk világába kalauzolnak (*Őszpöröntő*), de a drámai, szinte jelzésszerű megjelenítés sem idegen tőlük (*Gyimes*). Remek a „csontokat okádó föld”

(*Gaia*) hireoglifáinak érzékeny átélése, az *Opálok* absztrakt erotikuma, a *Posztmodern* csúfolódása. A kihagyással növelt sejtelem meg épp – nem véletlenül – a *Buddhát* kísérő grafikai remek sajátja. A *Küszöb* riadt ember-madara a történelemben bolyongó egyedre utal – fázóssága: *létállapot*.

S végül a *Mozart* című négysorost megjelenítő, víz hullám mosta arcáról. *A grafikai zene* vertikális, csaknem „egyenes” hullámvonalakkal indul, s mire az *arcépítő* a tusrajz közepére ér, artistikusan kirajzolódik a zeneszerző-zseni érzékeny profilja is. Hogy az azt követő, szintén függőleges vonalak a lap széle felé egyre jobban kiegyenesedve végtelen dallammá oldják a már nem is mozarti, sokkal inkább *koz-mikussá* váló zenét.

Gerzson Pál így vált a *Sárkányfogak* költőjévé. Erősítve Szepesi Attila líraiságban ugyancsak nem szűkölködő négysorosainak világát.

Szakolczay Lajos